

Hitzordu

*Askotariko edukiak azaldu zaizkigu laugarren «Hitzordu» honetara: HGLko pertsona askok sinatutako manifestua, lehenik; J. K. Igerabidek iazko Frankfurt-eko liburu azokan irakurritako testua, gero; eta, azkenik, Xabier Mendiguren eta Karlos Linazasororen kolaborazio bat, «HGL, errealitatearen eta fantasia-
ren arteko mugetan» izenekoa.*

Belén Lucas

Haur eta Gazte Literaturaren ikusezintasunaren kontrako manifestua

Manifestu honen sinatzaile garen idazleok, ilustratzaileok, editoreok, bibliotekariok, liburu sal-
tzaileok eta hezitzaileok, Haur eta Gazte Litera-
turarekiko (HGL) informatzaileek eta kritikoe-
k duten arreta eskasa salatu nahi dugu, nahiz eta
literatura horri, bai haur eta gazteentzat, bai kul-
tura orokorrerako, denek zinez garrantzitsutzat
jotzen duten iritzi. Bereziki HGLren benetako
kritika eza salatu nahi dugu, bai hedabideetako
atal eta gehigarri kulturaletan, bai, paradoxikoki,
argitalpen espezializatuetan. Urteroko emaitza gar-
rantzitsua –kantitatean zein kalitatean– gorabe-

hera, hedabideetan hutsaren hurrengoa da
HGLko nobedadeen presentzia. Haur edo gazte-
entzako liburuak ia inoiz ez dira sakon analiza-
tzen. Argitalpen espezializatuetan beraietan ere
nekez agertzen dira benetako kritikak; erreseina
informatzaile azaleko eta apur bat goresgarriak
baino ez. Horrek HGLren gutxiespen begi bis-
takoak dakar, izan ere ez baita helduen literatura
bezala kontuan hartzen.

Hori dela eta, hedabideetan behar-beharrezko
eta premiazko irizten diogu HGLko benetako
kritikari. Kritika zehatza eskatzen dugu, guraso,

irakasle, bibliotekari eta zuzeneko jasotzaile diren irakurleentzat orientagarria. Irakurleago heldua edozein adinetan (Pep Albanell-ek dioenez, «haur literatura haurrek ere irakur dezaketen horixe da») irakur daitezkeen liburuekin batuko dituen kritika. Funtsean, kalitate handiagoa bideratuko duen kritika. Gehigarrien eta egunkari zein aldizkariaren atal kulturaletako jarrera aldaketari ezinbesteko deritzogu, baita argitalpen espezializatuetan ere. Gaur egun HGLri eskaintzen zaion tratamenduak gezurrezko eragozpenak eraikitzen ditu helduen eta haur eta gazteentzako literaturaren artean, eta bi idazketa horiek LITERATURA baino ez dira. HGL, kritikaren eta gizartearen ikuspegiarako ikusezina, azpigeno izatera, bazterreraren kondena dago, eta ustea dago kasu

bakan batzuetan soilik lor dezakeela benetako literatura kalitatea edo kultur garrantzia. Gaur egun ere ustea dago HGL-k helduenak baino ardua, ahalegin, zehaztasun eta sakontasun gutxiago eskatzen duela. Aldiz, uste dugu irakurle gazteei zuzendutako testuek arreta handiagoz aztertu beharko genituzkeela, zeren adin horretako irakurleek, helduek ez bezala, egileen aurrean esperientzia eta irizpide gutxiago baitute.

Gaur egun irakurketa beste era askotako komunikabideekin batera agertzen den honetan (sarritan beti-bat eta azalekoak; batzuetan zakar baino zakarragoak), gure ustez ezinbestekoa da gizartearen eta kulturaren analizatzaileek HGLren garrantziaz eta merezi duen arretaz jabetzea.

Euskal Haur eta Gazte Literatura: atlas sentimentala

JUAN KRUIZ IGERABIDE (*)

Doi-doia ikusten zen xendra berde batetik zihoan eta, urruntasuna gorabehera, Naima zela iruditu zitzaidan. Belardi ttiki batera heldu eta, emakume berbereek makurtzeko ohi duten eran –hankak tolestu gabe eta ipurmasailak goraturik–, zarrast-zarrast, igitaiaz belarra moztu jardun zuen; belarra moztu eta, tarteka-marteka, niri begiratzen.

Atlas sentimentala. PATXI ZUBIZARRETA

1. Euskal haur eta gazte literaturaren sorrera

Euskal haur eta gazte literatura oso berria da, laurogeigarren hamarkadatik honantzkoa. Aurretik badira, bai, zenbait liburu, gehienak helburu hezitzailez edo erlijiosoz eginak, eta tradizio kutsu handikoak. Horien artean, bada ale ederrik ere, hala nola Minaberriren edo N. Etxanizen poemak, Etxeparearen *Mendekoste gereziak*, eta oso gutxi gehiago. Esan beharra dago, hala ere, ahozko tradizio aberatsa eta bizia izan dugula, eta bilketa lan handia egin dela azken mende honetan.

2. Atlas sentimentala

Atlas sentimentala deitu diot lan honi, Patxi Zubizarretaren gazte-nobela baten titulua harturik. Horrekin ez dut esan nahi gure haur eta gazte literatura erromantizismo bigun baten inguruan loratu denik, ezta gutxiagorik ere. Alabaina, sentimenduen eta emozioen mapa bat egin liteke laurogeigarren hamarkadatik hona. Gure haur eta gazte literatura modernoaren sorreran hiru egile jarriko nituzke abiapuntuan: Anjel Lertxundi, Mariasun Landa eta Bernardo Atxaga; bi gizo-

Belén Lucas

nezkoak helduen literaturan nabarmendu dira gehienbat; Mariasun Landa, aldiz, haur literaturako espezialistarik ezagunena bihurtu zaigu. Hiru egile horiek gaurko munduko gaiak tradizioarekin uztartu dituzte, eta hiru estilo oso berezi lantzen. Baina, gaiez aparte, gure haur literaturan norbanakoaren sentimendu eta emozioak modu originalean agertzen hasten dira garai horretan, ordua arteko tipifikazio eta topikoetatik urrunduz. Autore bakoitzak pertsonaien barne-mapak erakitzen ditu, eta gure literaturan sentimenduen atlas bat agertzen hasten da. Ondorengo egileek sakondu egingo dute bide hori.

Laurogeiko hamarkadatik aurrera, euskal haur eta gazte literatura munduko korronteen artean murgiltzen da bete-betean. Esan liteke literatura horren bereizgarri bakarra euskaraz idatzia egotea dela; hortik aurrera, egile bakoitzak bere bidea lantzen du, bere burua literatura korronte orokorren barnean kokatuz. Egile asko agertu dira azken urten hauetan, gazte literaturan batik bat; horietako gehienek helduen literatura lantzen dute nagusiki: Koldo Izagirre, Xabier Mendiguren, Felipe Juaristi, Karlos Linazasoro, Joxe Mari Iturralde, Pako Aristi..., eta anitz gehiago. Haur li-

teraturan, berriz, espezialistak dira nagusi: Pello Añorga, Itziar Zubizarreta, Iñaki Zubeldia, Manu Lopez, Yolanda Arrieta...

Lan honetarako, lau egile aukeratu ditut, eta laurak dira espezialistak; bi, kanpora begira arrakasta lortzen ari direnak: Patxi Zubizarreta eta Mariasun Landa; beste bi, barnean arrakastatsuenetakoak: Joxean Ormazabal eta Txiliku.

Bestalde, haur literaturan irudigintzari ere garrantzi handia ematen zaio. Azken aldirian ilustratzaile asko agertu dira, oso maila onekoak: Jon Zabaleta, Mattin Martiarena, Jesus Lucas, Belen Lucas, Asisko Urmeneta...; lan honetarako, hiru aipatuko ditut: Antton Olariaga, euskal irudigintzan bide urratzaile; Jokin Mitxelena, irudimen magikoari berebiziko etekina ateratzen diona; eta Elena Odriozola, sentikortasunaren eta sugerentziaren arrastoa eraikitzen maistra.

3. Idazleak

Patxi Zubizarreta. 1964an Ordizian (Gipuzkoan) jaiotako egile honek bide luzea egin du haur eta gazte literaturan. Gazte literaturan, besteren artean, *Eztia eta ospina* (Alberdania, 1995), *Gizon izandako mutila* (Pamiela, 1997, Euskadi

Saria) eta *Atlas sentimentala* (Alberdania, 1998) aipatuko nituzke. Haur literaturan, berriz, *Biolin bat Maribeltxarentzat* (Edebé, 1995), *Enara, zer berri?* (Alberdania, 1996), *Usoa, hegan etorritako neskatoa* (Erein, 1998). Espainiako beste hizkuntzetara itzuliak ditu hainbat liburu.

Patxi Zubizarretaren pertsonaiak bizitzaren taupadarekin batera mugitzen dira, historiaren erritmoa eta idazkerarena batuz. Oso pertsonaia sentikorak dira, eta euskal jatorria eta kanpoko (gehienetan arabiarra edo afrikarra) uztartzen dituzte.

Mariasun Landa. Errenterian (Gipuzkoan) jaio zen 1949an. Irakaskuntza-munduari loturik ibili izan da, eta bide luzea egin du bere lanekin. Espainiako hizkuntzetara, frantsesera, alemanera eta ingelesera, besteak beste, itzuliak ditu liburu batzuk. Mariasunen liburuetan, irakurlea pertsonaiaren barnean sartzen da, eta haren txokorik intimoenetako ahotsa entzuten du. Harrigarria da *Iholdi* (Erein, 1988) liburuan egiten duen barneratze psikologiko xumea bezain sakona. Maitagarriak eta hauskorak dira haren pertsonaiak, baina, aldi berean, buruz bizkorak, eta guztiaz jabetzen dira. Berezia da fantasma jolasti baten ikuspeia *Txan fantasma* liburuan (Elkar, 1984) nahiz arkakuso batena *Errusika*-n (Elkar, 1988), edo pertsonifikazio xumeak egiteko abilezia *Ahabetxoa eta sahats negartia* liburuan (Elkar, 1997).

Joxean Ormazabal. Euskal eskoletako hurrek agian gehien ezagutzen duten idazle hau Zegaman (Gipuzkoan) jaio zen 1948an. Irakaskuntzari loturik ibili ondoren, orain argitalpen lanean aritzen da. Liburu asko idatzi ditu, eta egile honen egokitzapenak eta itzulpenak ugari bezain erabiliak dira eskola munduan. Tradizioa oso ondo ezagutzen du, eta badaki hizkuntzari grazia berezi bat ateratzen, xinpletasuna eta esamolde indartsua uztartuz. Berebiziko arrakasta izan du berak egindako *Pernando amezketarra*-ren egokitzapenak (Elkar, 1981). Badu zenbait ipuin, *Patxibusa* (Elkar, 1985), *Maripertxenta* (Elkar,

Belén Lucas

1986), *Kittano* (Elkar, 1988), non istorio oso xumeak kontatzen dituen, hurrei oso hurbila gertatzen zaien moldean. Maite ditu hizjokoak eta jolas-poemak, eta lan handia egiten ari da arlo horretan: *Hitzak jostailu* (Elkar, 1994), *Txoko txiki txukuna* (Elkar, 1998).

Txiliku. Jesus Mari Olaizolaren ezizena da (Zarautz, 1951). Anitz urte irakaskuntzan ibili ondoren, argitalpen lanean dabil orain. Bide luzea egin du, batik bat ipuinaren arloan; dena den, tradizioa biltzeko eta lantzeko joera ere erakutsi du, eta lan politak egiten ari da igarkizunen, esairen eta ipuin zaharren arloan. Grazia handiko istorioak kontatzen ditu, narrazioaren egitura ondo borobilduz, eta pausoz pausoko kontaketa ongi neurtuz; hori ikus daiteke *Aitonaren lora* (Elkar, 2000) istorio bitxian, edo *Katixa, Kroko eta Koko-*

roko (Elkar, 1997) nahiz *Agure jakagorria* (Elkar, 1995) eta beste hainbat ipuinetan. Egile honen lanetan pertsonaien barne kezka lantzen dira, beti ere intriga eta abentura giroaz zuzpurturik.

4. Irudigileak

Elena Odriozola. 1967an jaio zen Donostian. Testu liburuak ilustratzen eta publizitatearen munduan ibili ondoren, gaur egun haur literaturako ilustratzailerik finenatarikoa bilakatu da. Beraren irudiak oso sugerenteak dira, eta emetasun berezi bat darie. Odriozolaren lanak Euskal Herritik kanpo ezagutzen hasiak dira, eta oso harrera ona izaten ari dira. Itzulpenen bidez kanporatzen ari diren euskal idazleekin batera indarrez irteten ari den irudigilea dugu.

Antton Olariaga. Usurbilen jaio zen 1946an. Arte Ederretan lizentziatua, arlo anitz landu ditu, hala nola: komikiarena, ilustrazioarena, diseinuarena, kartelgintzarena...; Olariagak, haur liburuak ilustratzeaz aparte, liburuaren beraren diseinu zoragarriak eskaini ditu; aipagarriak dira Alberdania edo Erein argitaletxeetan egin dituen lanak. Prentsan eta komikigintzan arrasto luzea utzi du, eta haur literaturan trebetasun aparta du narrazioa interpretatzeko eta ilustrazioaren bidez irakurketari lagundu eta aire berriak emateko. Adierazpidearen zorrotasuna eta marraren indarra dira beraren ezaugarrietako batzuk.

Jokin Mitxelena. Donostian 1962an jaio zen, eta Arte Ederrak ikasi zituen. Gaur egun Alemanian bizi da, eta ilustrazioaren munduan sarturik dago buru-belarri. Jokin Mitxelenak irudimenari txinparta magikoak ateratzen dizkio, edozein bitxikeriaz baliatuz. Lan askotan esperimentaziorako joera indartsua erakutsi du, baina, aldi berean, Mitxelenaren lanek Europako irudigile klasikoien oihartzun indartsuak dituzte. Euskal haur literaturako lan askori jarri dio irudia, eta gaur egun Euskal Herritik kanpo ere ezagutzen hasiak dira Mitxelenaren lanak, harrera onarekin.

5. Ipuin kontalariak.

Zer da haur literatura ipuin kontalaririk gabe? Azken boladan, indar handia hartu du ipuin kontalaritzak eskoletan eta liburutegietan. Haur literaturari bultzada handia ematen ari dira bi arlo horietan batez ere. Kontalariak gero eta ugaria goak dira, eta arlo anitzetakoak; batzuk antzerki mundutik datoz; bestalde, txotxongiloaren alorrean lan handia egin du Enkarni Genuak. Nik, hemen, hiru kontalari aurkeztuko ditut, aldi berean haur literaturako idazle direnak.

Pello Añorga (Oiartzun, 1956). Aspaldidanik lanean ari da arlo horretan, eta oso estilo berezia eraiki du, tradizioa eta esperimentazioa uztartuz. Haurrentzako ipuinak eta poemak ere idatziak ditu, *Arrain gorria* (Pamiela, 1996) edo *Jiran-birran* (Aizkorri, 1998), besteak beste.

Itziar Zubizarreta (Ordizia, 1952). Haur hikuntzaren inguruan egin du lana, eta irakurketa bultzatzeko saio anitz egin ditu, ipuin kontalaritza tartean dela. Haur literatura eskolan eta liburutegietan erabiltzen eta gozarazten lan handia egin du. *Aztiak zurrin-zurrinka* (Erein, 1990) eta *Saltoka nahi dut ibili* (Erein, 1992) bezalako liburuak idatzi ditu haurrentzat.

Antton Irusta (Usansolo, 1963). Ipuin kontalari bizia, bizkaieraren tradizioa barne-barnetik ezagutzen duena. Irakasle lanaz aparte, literatur tailerren bultzatzaile izan da, eta arlo horretan ikerketak ere egin ditu. Tradizioa oso ondo ezagutzen du. Haren liburu batzuk: *Kontalaria* (Desclée, 1996), *Ipuinen tailerra* (Labayru, 1999; Seve Callejarekin batera).

Oharra: Badira *Euskarazko Haur eta Gazte Literatura Idazleak* eta *Euskarazko Haur eta Gazte Literaturaren Irudigileak* izenburu duten bi katalogo. Aipatu ditugun egileen obra osoa ikus daiteke haietan, eta beste batzuen ere bai.

* Frankfurt-eko liburu azokan irakurritako testua.

Haur eta Gazte Literatura, errealitatearen eta fantasiaren arteko mugetan

Belén Lucas

Urrunera edo barrenera begira

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

Begibistako baieztapen bat egingo dut hasteko, gogorarazi beharrekoa hala ere: liburuen sailkapen funtsezkoa ez da errealista eta fantastikoen artekoa, baizik eta onak ala txarrak diren. Beste gauza jakin bat erantsi behar da ordea: gustu diferentek daudela alegia, eta batzuk bezain zilegi direla besteak. Neurea aitortzeko eskatu didatenez, pentsatzen jarri naiz, urteetan zehar egindako irakurketak oroitzen eta haiek utzitako arrastoa neurtzen.

Lehenxeago aipatu ditugun irizpideak berriro erabilia, banaketa gaizto bat egingo dut. Liburu errealista txar eta fantastiko txar franko irakurri izan dut neure bizialdian: errealista txarrak aspergarriak iruditu izan zaizkit; fantastiko txarrak, berriz, higuingarriak. Jasangaiztasunaren mailak zehazten eta arrazoiak azaltzen ibili beharrik ez daukagu, dena dela, eta utz ditzagun liburu kaxkarrak alde batera, asko baitira munduan liburu

onak, irakurtzean plazerra eta jakituria eskaintzen dizkigutenak.

Liburu fantastiko onak zoragarriak dira. Hartu, bi obra sonatu aipatzearen, *Aliceren abenturak lurralde miresgarrian*, Lewis Carrollena eta Manu Lopezek euskaratua, edo *Gulliver-en bidaiak*, Jonathan Swiftena eta Iñaki Mendigurenek itzulua. Liburu bakoitza mundu bat da beti ere, baina, abstrakzioa onartzen bazait, zein dira fantasiako obra bikain baten ezaugarriak? Irudimena estimulatzen dizu, espazio-denbora lege estuaren mugak gainditzen dituzten errealitate-tara eramaten zaitu, sorgindu, liluratu, bere baitan sortzen duen munduan barneratu...

Baina, ez al nuen ba errealismoa famatu behar? Banoa, bai, baina, hain dira fantastikoak liburu batzuk, izan ere! Fantasiakoak zaku bakarrean kabitzen ez diren moduan, literatura errealista ere mota askotakoa izan liteke. Neure edito-

re-eskuetatik pasatu direnei gainbegiratu arin bat egin da, nola ez oroitu beste toki edo garai historiko batzuk barru-barrutik ezagutzen eta sentitzen lagundu didaten liburuak, hala nola Alki Zeiren *Tigrea kristal atzean*, Greziako estatu-kolpe saioan kokatua, Txingiz Aitmatov-en *Lehenengo maisua*, Asiako estepetan eta iraultza sobietikoan girotua, edo Rafik Schami-ren *Eskua bete izar*, XX. mendeko Siriako historia nahasira eta Damaskoko kalearte zurrumbilotsura garamatzana, hiru adibide bakarrik ematearren. Beste obra batzuek, berriz, urrunera eramanez barrena begiratu dute, eta pertsonaien bitartez geure harremanak eta sentimenduak hobeto ulertzen laguntzen digute; hauetakoak dira *Kasiopea*, Michèle Marinéu-rena, *Raquel* nahiz *Joel* Isabel-Clara Simórenak, edo *Bizitza atzeraka*, Gudulerena, eta ez dut uste kasualitate hutsa denik burura etorri zaizkidan hiru idazle horiek emakumezkoak izatea.

Irakurketaren atseginetik eta ikaspenetik haratago, ba ote dago ezaugarriren bat literatura errealista fantastikoaren aldean maiteago izatera naramana? Ez dakit orokortzerik dagoen baina, premisa horretatik abiatu garenez gero, aurrera egin dezagun. Zer da liburu batean gehien gustatzen zaidana? Dohain ugari eskaintzen ditu liburu on batek, noski; nik neuk gehien estimatzen dudanakoa, beharbada, irakurlea hunkitzeko gaitasuna da, eta hitz horrekin ez dut aipatu nahi telebistan etengabe ikusten dugun emozioen manipulazio lotsagarri hori, ezpada idazlearen eta irakurlearen artean noizean behin sortzen den uhin harmonikoen sintonia berezia, pertsonaien eta berauen bizikizunen bitartez gertatzen den sentimenduen transmisioa, egiazko artearen seinalea.

Dena dela, ez dago zertan banaketa zurrunik egin. Emozioa sor dezakete Harry Potter-ek zein Adrian Molek, eta elkarrekin primeran konponzen dira biak.

Fantasiaren alde

KARLOS LINAZASORO

Fantasiaren alde idatz dezadan eskatu didate, alegia literatura fantastikoaren alde. Nik ez dakit zerbaiten alde egiteak derrigorrez beste zerbaiti kontra egitea ote den, baina ez nuke horrelakorik nahi. Ez dakit, gainera, fantasia eta errealitatea txanpon beraren bi aurpegiak direnentz, eta nik ezetz esango nuke.

Nire fantastikozaletasuna, beste gauza asko bezala, Borges maisuari zor diot. Hark uko egiten dio fikzio psikologiko edo errealistari, faltsua eta engainagarria iruditzen zaiolako. Aldiz, fikzio fantastikoaren alde egiten du, egiazkoagotzat jotzen duelako. Borgesen ustez, fikzio fantastikoak ez ditu bere baliapideak *errealitatetik* pasatu nahi; ez ditu gertaera hutsalak edo ezagunak amestitzen; fikzio fantastikoak asmaketa iraunkorrean du funtsa.

Belén Lucas

Hitordu

Ni, muinean bat nator Borges-en iritziarekin. Eta bat nator, gehien bat, teoria horiek praktikan jartzearekin, inoiz idatzi diren ipuinik bikainek idaztea lortu zuelako. Nire aburu hauxe, jakina, eztabaidagarria da, afinidade edo gustu kontuak denak baitira eztabaidagarri.

Nire zaletasun hau, baina, bikoiztu egiten da, edo sendotu, errealismoa zer den irakurtzen dudanean: «Errealismoa bizitza ahalik eta zuhurren imitatzea da». Edo beste bigarren hau: «Errealismoa eguneroko errealitatea islatzea da». Stendhalek aipatzen zuen ispiluarena, gutxi gorabehera. Bi definizio hauek ezin dira estu-estuan hartu; badakit, gainera, errealismo mota asko izan dela literaturaren historian zehar, hala nola, soziala, sozialista, majikoa, zikina... Niri gehien interesatu zaidana majikoa izan da, hain zuzen ere gehiago duelako majiatik errealismotik baino. Eta Carver-ekin ere disfrutatu nuen, horrenbeste zorigaitzez aspertu nintzen arte.

Ez nago ahaztuta errealismoaren asmo gorenarekin: errealitateetik abiatu errealitatea aldatzeko. Konpromezua. Laudagarria bezain injenuoa asmoa. Literaturak ez du mundurik aldatuko, eta idazleak duen konpromezu bakarra bere buruarekin duin izatea da. Idazleak duina eta zintzoa eta elkarkidea izan behar du, gainerako gizaki guztiek *ere* halaxe izan behar dutelako. Nik ez dut sinesten idazlearen funtzio publikoan. Idazlearen lana idaztea da, ondo ahal bada, eta gero idazlan horrek eraginik badu, bada askoz ere hobeto.

Borgesek zioen bezala, literatura fantastikoaren jomugak, berriz, apalagoak eta egiazkoa-

goak dira. Ez du helburu utopikorik, ez du ezer aldatu nahi. Literatura fantastikoak xede artistikoak ditu, soil-soilik. Eta ba ote artea baino gauza iraultzaileagorik? Iraultza, niretzat, ez da soilik egoerak aldatzea, edo aldatu nahi izatea; jendearen imajinarioan helduleku sendo eta ahaztezin bat eraikitzea ere bada iraultza egitea. Eta, alde horretatik, exenplugarriak dira Homeroren *Odissea*, Ovidioren *Metamorfosiak*, Biblia edota *Kixotea*, lan gutxi batzuk aipatzearren. Eta zer dira maisulan hauek guztiak literatura fantastikoa izan ezik?

Nik ez dut literatura errealista arbuizatzen, baina, egia esateko, erakarmen gutxi ikusten diot. Gainera, nahi gabe ere, eskola garaiak ekartzen dizkit gogora, edo, bestela esan, irakurtzera behartzen gintuzten garai itsusi haiek. Erreparatu egingo ditut errealismoaren jaun abanderatuen

izenak: Pereda, Valera, Galdós, Clarín, Pardo Bazán... Eta espainiarrak ez zirenen artean: Stendhal eta Balzac... eta Dickens; baina Dickens-ek ere ez bainau betetzen, haren ipuin solte batzuk salbu...

Literatura fantastikoa, aldiz, askatasunarekin lotzen dut, irakurtzeko plazerrarekin, atsegin goxoarekin; izan ere, idazle fantastikoak ez baitira eskolan irakurtzen, eta, ondorioz, ez diezu gorrotorik hartzen. Nire idazle kuttunen zerrenda luzea da, baina gehientsuenak Borgesek prestatu zuen *Babelgo Liburutegia* zeritzon sail hartan leudeke, denboraren poderioz deskubritu ditudan Felisberto Hernández, Wilcock, Pligia, Monzó, Erenhaus, Mrözek, Hrabal, Pérez Estrada, Beckett eta beste askorekin batera.

Belén Lucas